
KÖNYVISMERTETÉS

Dr. Ádám Antal:
Bölcseletek, vallások, jogi alapértékek

Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar,
Pécs, 2015, 402 oldal

Ez a recenzió különösen rendhagyó – elsősorban abban a tekintetben, hogy rendkívül személyes. Persze – mondhatják az érdeklődő kollégák – minden recenzió személyes, hiszen a recenzens valamilyen kapcsolatban áll a véleményezett, bemutatott mű szerzőjével, vagy kedves kollégáról, főnökről, vagy beosztottról van szó. Esetünkben mindez igaz. A recenzens az egyetemen Ádám professzor hálás és szorgalmas hallgatója, alkotmánybírói korszaka alatt tanácsadó munkatársa, kettejük viszonyában napjainkban is a tanítvány szerepkörében érzi jól magát. Gondolkodásában, majd amikor ő is főnök lett, megnyilvánulásában felbukkantak mesterének szavai, megoldásai, problémákra reagáló mondatai. Mechanikusan nem utánozta, ennél sokkal érdemibb volt kapcsolatuk, de hiányoztak a tartalmas, tanulságos beszélgetések.

A recenzens egy súlyos „megpróbáltatásra” emlékszik, s ettől igazán személyes ez az írás. Az emlékezés ugyanis a bemutatás tárgyául szolgáló mű egyik előzményére vonatkozik. Még ahhoz a korszakhoz kapcsolódik, amikor Ádám professzor az értékekkel és a posztmodernitással kezdett foglalkozni. Ekkor jelent meg *A posztmodernitás jogi sajátosságai* című tanulmánya. A recenzens – jogásztársai többségéhez hasonlóan (ez az, ami soha nem lehet vigasz! – mit nem tudnak a többiek, ez nem ment fel semmi alól sem) – nem értette a posztmodernitás kifejezés jelentését. Ebben nem igazán segítettek a kor nagy filozófusai sem. Bár a recenzens kézbe vette *Heller Ágnes* és *Lendvai L. Ferenc* több írását is, de ezek a közjog világán edződött ember számára olvashatatlanok, vagy mondjuk szelídebben, érthetetlennek bizonyultak. A helyzetet – pontosabban a mű megértésének lehetőségét – jelentős mértékben súlyosbították a konkrét körülmények. Elkerülve a büntetőjog világába vezető izgalmat, annyit árulok csak el, hogy valahol a spanyol tengerpart homokján gyűrögtem a posztmodernitás és a jog flörtjéről szóló alapirodalmat, de nem jutottam vele sokra.

A kötetből már megismerhetjük, hogy a posztmodernitás a polgári átalakulással született modernitásnak olyan korszakunkra jellemző változata,

amelyben megmaradtak a modernitás bizonyos eredeti vívmányai – például a törvény előtti formális egyenlőség –, mások módosultak – például a piac feltételezett mindig előnyös automatikus szabályozó szerepe –, és végül, de nem utolsósorban számos újszerű sajátossága – például az információs és szociális alapjogok, a hátrányos megkülönböztetés tilalma kritériumainak szaporodása, a komplex emberi biztonság, a közbiztonság, a nemzetbiztonság és a nemzetközi biztonság védelmének növekvő jelentősége stb. – született, és a változások természetesen folytatódnak.

Korszakunk egyik népszerű és gyakran idézett szerzője, *Samuel P. Huntington* több kutatás-módszertani ajánlást és szakmai követelményt is megfogalmaz. Szerinte korszakunkat kutató, rendszerező elme számára a valós tudományos teljesítmény azon a képességen alapul, hogy meg kell találnia a csoportképző ismérveket, és képesnek kell lennie arra, hogy a jelenségeket rendszerezze, elkülönítse és összehasonlítsa. Huntington legfontosabb tétele, hogy a világban az új törésvonalak a civilizációk, a vallások, a kultúrák között keletkeznek (lásd *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* című kötetet). Ezt az álláspontot túlhaladva Ádám Antal így fogalmaz: „*korszakunkban csökkenek a feszültségek és szembenállások a világ nagy vallásai között, sőt több tárgykörben, főleg az emberiség sorskérdéseiben, az egyénnek és a közösségnek is előnyös erkölcsi szabályok feltárásában és egyeztetésében kibontakozóban van az együttműködés. Napjainkban az ellentétek – néhány fenyegető aberráció kivételével – inkább a fundamentalista és nem fundamentalista irányzatok, az eredetinek, hitelesnek nyilvánított tanítások, valamint az újabb vallási mozgalmak, továbbá a hagyományos mitológiával rendelkező vallások és az azoktól lényegesen különböző para-vallási szerveződések között élesednek...*”

A két szerző bemutatott nézeteiből kitűnik, hogy a szerző látásmódja, tézisei konstruktívabbak, mint Huntingtonéi. Ádám professzor továbbfűzi a gondolatmenetet: „*...nemcsak a vallásoknak vannak közös értékei, hanem a világ nagy kultúráiban és jogrendszerében is megjelennek azonos vagy hasonló védendő értékek*”. A lényeges koherens normatív értékek pedig főként bizonyos nemzetközi és szupranacionális rendelkezésekben, valamint a demokratikus jogállami alkotmányokban szerepelnek. Ezeket az alapértékeket pedig egy-egy ország más korszerű alapértékeivel együtt kell védenie az alkotmánybíráskodás intézményének, valamint az államhatalom egyéb szerveinek és a haladó társadalmi erőknek.

Ádám Antal professor emeritus, volt alkotmánybíró, az MTA doktora, a Pécsi Tudományegyetem honoris causa professzora, Pécs Megyei Jogú Város

és Jánoshalma város díszpolgára, közel hatszáz publikáció szerzője, több mint hetven kötet szerkesztője, számos tekintélyes kitüntetés viselője a 85. születésnapjára kiadott ünnepi kötetében lépésről lépésre vizsgálja ezt a folyamatot, hiszen először a filozófiákról ír, majd vázolja a léttan és a megismerés bölcséleti változatait, csoportosítva ismerteti a nagy filozófiai irányzatokat. A szerző megszokott nagyszerű megoldása az is, hogy műveiben bemutat egy-egy méltatlanul elfelejtett, kitűnő tudóst, így például *Losonczy István* volt pécsi professzort, akinek realista bölcséleti koncepciójáról elismerően ír.

Sokévi kutatómunka termékeiként születtek meg a szerző értéktani és értékszociológiai tanulmányai. Ezek összegzéseként olvashatunk a kötetben az értékek fogalmára vonatkozó irányzatokról és az általa is vallott pluralista érték-konceptióról, az értékek egymás közötti kapcsolatairól, valamint az értékes és a vele ellentétes értéktelen korrelatív viszonyáról. Tanulságos a *Csikszentmihályi Mihály* által kimunkált *flow* bemutatása is. A kedvelt játékoknak, a szellemi, lelki, érzelmi élvezettel végzett aktivitásoknak a személyiség teljességét lekötő boldogító hatása előnyös, ezért az ilyen erőfeszítések rendszeres bővítésre érdemesek.

Ádám Antal soha nem hagyja figyelmen kívül azt a követelményt, hogy a tudományos igazságok, ha nem is az örökkévalóságnak szólnak, de messze túlmutatnak az aktualitás szerepein. Hazánkban szinte egyedülálló tárgyi tudás birtokában ismerteti és rendszerezi a primitív vallások, az ősi vallások, valamint korszakunk vallásainak hasonló és eltérő összetevőit. Részletesen szól a zsidó és a keresztény bázisú, a hindu, a buddhista, a konfucianus, a sintoista, a hajdani görög és a római, a kelta, az ősgermán, az ókori eurázsiai, az azték, a maja és az inka vallásokról.

A kötet negyedik része visszatérés a közjoghoz, de még mindig az értéktanok „magasságában”. Itt következnek ugyanis az alkotmányozásra, az alkotmánybíráskodásra, a hazai vallási közösségekre, vagyis a bevett egyházakra és a vallási tevékenységet végző szervezetekre vonatkozó vizsgálódások. A bemutatott könyvben kétszer is szerepel a szerzőnek az a hangsúlyozott állásfoglalása, hogy demokratikus viszonyok között *az alkotmányozó hatalom és a törvényhozó hatalom nem eshet egybe*. Részletes ajánlást fogalmaz meg az alkotmány kidolgozásának szervezeti és eljárási rendjére, majd határozottan kinyilvánítja, hogy *demokratikus jogállam új alkotmányáról csak a népszuverenitás alanya, a választópolgárok összessége dönthet, mégpedig népszavazással*.

A szerző korszakunk közhatalmainak bizonyos megnyilvánulásait *poszt-demokráciának* nevezi és ennek jellemzőit huszonhat pontban foglalja össze.

KÖNYVISMERTETÉS

Itt látjuk csak igazán a kutatómódszertan jótékony hatását. Ádám Antal ugyanis a jogszociológia és a politikatudomány empirikus módszereinek felhasználásával, de szilárd közjogi bázison rendszerez, elemez és következtet. Teszi mindezt azzal az igénnyel, hogy kritikai elemzései nem maradnak az éteri világban, hiszen olyan hétköznapiakra vonatkoznak, amelyekben a politika túlméretezett. *A folyton gazdagodó bölcsélet szerepe azonban örök – felette áll a mindennapi politikának.* Ádám professzort pedig méltán nevezhetjük a bölcsélet egyik hazai doyenjének. Tekintélye pedig kivételes tudásán, rendszeresen bővített ismereteinek kiterjedt és hasznosított bázisán, logikus szerkezetű, gondolatokban, következtetésekben, javaslatokban gazdag művein és páratlan szellemi élményt nyújtó előadásain alapul.

Készítette: Kondorosi Ferenc